

Rajesh Gopalan

MIRA NAIR ÉS A KELET „MISZTIKUMA”

Feltéve, de meg nem engedve, hogy bárki is feledhetné a Kelet közismerten rasszista és idióta hollywoodi ábrázolását, *Mira Nair* asszony elhatározta, hogy felfrissíti a memóriánkat, felrizza a tudatalattinkat forgalmazni kívánt legújabb filmjével, a *Káma Szutrával*. Nos, Ms. Nair hűségesen ragaszkodott a legtöbb, Ázsiáról élő gyalázatos és képtelen sztereotípiához, amit Hollywoodban valaha is kitaláltak. Telezsúfolta a celluloidot szadista, kéjsóvár hercegnővel, egzotikus rabszolganőkkel megpakolt háremmel, púpos összeesküvővel, éber eunuchokkal, szokatlan, „külföldies” kosztümökkel, girhes fakírokkal, füstölgő tömjénillattal, kackiás bajszos órséggel (akik jobban beszélnek a görbepardok nyelvén, mintha korlátozott szókincsüket használnák). Az egyetlen rejtély és egyben különbség csupán annyi – már ami az „átfogó Kelet-elképzeléseket” illeti – miért hagyott ki olyan mindennapos „támaszokat” és támpontokat filmjéből, mint: a repülő szőnyegek, a hétmérföldes csodapapucskok, a derviskaravánok valamint a mindig nagy népszerűségnek örvendő és hatásos lámpás dzsinnek.

Az elmúlt évek filmtermése és mozgókép ábrázolta karakterei – az olyan alkotásokban, mint a *Gunga Din*, a *Charlie Chan*, *The King and I*, *Rambo*, *James Bond* és *Indiana Jones* – Hollywood túlnyomóan eurocentrikus szemléletét példázta, egyfajta gögös leereszkedést. Az ázsiaiakat vagy a pogányokat vagy a „hagyományos” tragikus áldozat kliséjébe szorították, mely szerepkörtől – a nyugati liberalizmus szellemének megfelelően – meg kellene szabadítani „a szerencsétleneket”. A legkönnyebb lenne legyinteni erre a szemléletre, mint jó szándékú baromságra.

Az afféle agyalmányok, mint a *Káma Szutra*, olyan megdöbbentően silányak minden tekintetben, hogy az már szinte komikus. De korunkban, ahol a hollywoodi kultúr-vandalizmus büszkén, emelt fővel cserkész be a földgolyó minden zugát, bosszantó arra gondolni, hogy még a dél-ázsiai gyerekek is gyakran ezen az eltorzult perspektíván keresztül tanulják saját kultúrájukat és történelmüket. Az embert ez Észak-Amerika tragédiájára emlékezteti, az elpusztított bennszülött népekre, amely saját tradícióinak és történelmének vélhette azt a nyers karikatúrát, amit a „kovbojok és indiánok”-típusú torzszülemények sugalltak a megmaradottaknak. A *Káma Szutra* film maga állítólag a 16. századi Észak-Indiában játszódik – egyébként egészen beazonosíthatatlan időben és helyen. Nair asszony nagy erőfeszítéseket tesz valamifajta ultraegzotikus látványozási megteremtésére; a maga sovány sztoriját vizuális csábítással spékeli meg, rejtélyes, hogy mit keresnek egyetlen filmben Rajasthan palotái és sivatagai, Khajuro szobrai, valamint a Gangesz part.

A 16. századi Észak-Indiát mint a sorsfordító történelmi események és személyiségek századát jellemezhetjük. A tudós szultán, a Delhi-i Sikander Lodi halála körüli esztendőben, a panipati csata éveiben született meg a Mughal Birodalom Babur uralkodása alatt, és szilárdult meg Akbar alatt. Rajasthan lángban állt a Mewari Ranas vezette szövetséges Rajput felemelkedése és bukása idején, melynek Chittor ostroma és a nagy mézszárlás vetett véget. A szufi kor volt ez és a bhakta kora, Kabir és Nanak kora, kiknek üzenete és isteni tehetsége a mai napig képes megnyerni milliók szívét, és kitörölhetetlen nyomot hagyni a lelkekben az eljövendő századokra is. Nyilván a *Káma Szutra* alkotóinak is tudomásuk van mindezekről az eseményekről és személyiségekről, mégsem említik meg, még csak utalást sem tesznek rájuk.

A történet – amely elmondhatatlanul gyenge – négy főszereplő körül forog, akik mintha egy szappanoperából pottyantak volna ide. A színészek – három brit és egy amerikai – méltánylandó talentuma sem képes legyőzni a hamisítatlan középszerűséget, a kliséit klisére halmozó forgatókönyvet, melyet Ms Nair maga is jegyzett, részben. Ez a hatástalanul szegényes „script” a történelem mélységes lenézését jelenti. Az egyetlen dolog, amit a film akar, hogy ismétlődő, unalmas kísérletet tegyen a misztikus és egzotikus érzékiség légkörének megteremtésére. Megtervezettnek tűnik a provokatív címválasztás, pusztán csalétek, hogy – a homályos lánykori fantáziálások szintjén (értsd: a szexualitás, az erotikus szokások „varázslatossága”) – becsábítsa a moziba az amerikai szoft-pornó rajongókat.

Az egészben az a legmegdöbbentőbb – és ezt nem szabad szó nélkül hagyni –, hogy a filmet tulajdonképpen egy dél-ázsiai rendező jegyzi, aki ráadásul, nő. Nehéz elképzelni, hogy például egy Cecil B. De Mille vagy egy Bertolucci kijöhethetnének valami hasonló kaliberű dolgozattal. De a *Káma Szutra* csak a legutolsó vadhajtása annak a növekvő népszerűségű, „kortárs” irodalomnak és mozgókép „teljesítménynek”, amit a külföldi székhelyű dél-ázsiai származású művészek elkövetnek, az eurocentrikus kulturális sovinizmus Dél-Ázsiában fogant túlzásaiként, az *Indiana Jones*-féle „remekművek” pogány kapavágásának nyomán. Szomorú kimondani, hogy a hollywoodi orientális miszticizmus mély gyökereket eresztett a keletiekben magukban is.

Tamás Amaryllis fordítása

Megjelent: Times of India (1997).

Köszönet *Shiv Prasadnak* (New Delhi) és *Pruckner Pálnak* (Budapest Film) a publikációhoz nyújtott segítségért.